

Josep SANCHIS SIVERA, *Alguns documents i cartes privades que pertanyeren al segon duc de Gandia en Joan de Borja. Notes per a la història d'Alexandre VI, Gandia: CEIC Alfons el Vell, 2001, 215 p., 5 il·l. [Estudi preliminar i edició de Santiago La Parra López, transcripció de Vicent Garcia i Martínez]*

Santiago La Parra i Vicent Garcia han estat els encarregats d'aquesta nova edició del llibre publicat l'any 1919 pel canonge valencià Sanchis Sivera. El seu ha estat un treball minuciós d'actualització del text que, bo i mantenint la fidelitat a l'original, permet, no tan sols als borgians sinó també als estudiosos de la historiografia, gaudir de l'obra d'aquest hereu de la Renaixença.

A l'estudi preliminar, a càrrec de l'historiador Santiago La Parra, hi ha uns apunts sobre la biografia de Sanchis Sivera (1867-1937) i la seva vasta obra, així com un estudi més detallat sobre els documents publicats. En aquest darrer punt cal destacar la referència a la particular visió de Sanchis Sivera, fruit del conservadorisme catòlic de l'època, que sembla tenir com a únic objectiu demostrar la falsedat de la "llegenda negra" creada al voltant de Roderic de Borja i dels seus fills. Objectiu que, lluny de bescantar, La Parra accepta com a fruit del pensament d'una època i de la dificultat intrínseca de l'historiador a l'hora de narrar amb objectivitat els fets estudiats. L'objectivitat, diu La Parra, és "un bon desig, una meta inassolible" (SANCHIS SIVERA, 2001: 20). Sanchis defensa amb mil arguments, alguns amb poca base històrica, la figura d'Alexandre VI, i tot i que arriba fins al límit de la defensa, mai no el traspasa, i és capaç d'acceptar la culpa del papa quan aquesta és inexcusable. Això no treu que utilitzi, com a darrer recurs, el fet de mostrar la figura d'Alexandre VI sota l'atenuant d'haver viscut en una societat, segons l'erudit, tan depravada com la del Renaixement.

Són 44 els documents de l'arxiu catedralici de València publicats en aquest llibre, entre ells 36 cartes entre Alexandre VI i el seu fill Joan –duc Gandia–, tutors i familiars, des de l'any 1493, quan Joan deixa Roma camí d'Espanya per casar-se amb Maria Enríquez i prendre possessió del ducat de Gandia –interessant també és l'aportació que fa Sanchis Sivera a la relació dels Borja amb Gandia. És el repertori més complet que tenim, juntament amb el que va publicar Batllori a *De València a Roma. Cartes triades dels Borja* –en el qual dona llum a 64 cartes en català escrites per Alexandre VI–, a l'espera de l'edició de l'epistolari complet dels Borja que el pare Batllori ens prometia abans de la seva mort, i del qual s'encarrega actualment Maria Toldrà.

Un epistolari privat com aquest ens permet recollir un gran nombre de dades que poden semblar insignificants, però que són el testimoni d'una manera de viure i de pensar. Les cartes privades són una conversa íntima, espontània, necessària: "nos scrives al manco dues voltes cascun mes", escriu Alexandre VI al seu fill (SANCHIS SIVERA, 2001: 74), i "de ta mà pròpia", ressaltant la importància de l'escriptura manuscrita per poder comprovar la salut del remitent i l'autenticitat de la carta.

Per carta es resolen els negocis familiars més complicats i es tracten els temes més banals com poden ser la compra de dolços, tot passant per temes com el de les relacions, la salut, el vestit i els comportaments. De vegades també tenim la sort que ens expliquin algun esdeveniment ocorregut a la ciutat o al país, com l'assot de la pesta o els conflictes entre regnes. Algunes són autèntics relats costumistes, com el reportatge que fa el cardenal Joan de Borja del casament de Jofré de Borja amb Sança d'Aragó: comença a l'església i acaba al llit, on dóna la benedicció als casats i se'n va cap a casa quan ja és de dia i "per lo no dormir aquella nit, me caygué tanta reuma als ulls que quasi no-y veig per a scriure" (SANCHIS SIVERA, 2001: 144).

Les cartes privades de Joan de Borja ens permeten apropar-nos a la persona de Roderic i del seu fill Joan sense intermediaris ni màscares. El pare, ocupat i preocupat, en el seu paper de pare i mare, per l'educació i el comportament dels seus fills, atent al més petit detall de la seva vida, sempre controlant tot allò que passa al seu voltant, amb una exigència moral que ell estava molt lluny de practicar. El fill, duc de Gandia, conscient de la posició privilegiada que ocupa, només sembla tenir un objectiu: passar-s'ho bé i, lògicament, tenir content i enganyat el papa per poder seguir vivint a càrrec dels seus diners i dels privilegis del seu pontificat: "E regonexent que de cada dia rebem mos germans e yo tan-tes gràcies, honors, beneficis e merçes de la Santedat Sua" (SANCHIS SIVERA, 2001: 152).

És fruit de l'interès d'un pare per l'educació del fill la instrucció que escriu Alexandre VI al seu fill Joan quan se'n va del seu costat per casar-se (SANCHIS SIVERA, 2001: 72-75). Li fa tot tipus de recomanacions sobre el comportament que ha de tenir una persona noble, sobre el tracte amb l'esposa, l'administració dels diners, etc. Això s'insereix en la tradició –bàsicament femenina– de les instruccions: anterior a la d'Alexandre VI trobem publicada la que escriu la comtessa de Barcelona i Septimània, Duoda, en el segle XI (DUODA, 2004: 184), i en una època posterior, el segle XVI, la que escriu Estefania de Requesens, muller del preceptor de Felip II, al seu fill Lluís (MOREL-FATIO, 1904-1905).

L'epistolari el completen una sèrie de documents. Tracten de despeses, nòmines, èpoques, inventaris de la casa ducal, així com de les capitulacions matrimonials entre Joan de Borja i Maria Enríquez. Tot plegat ens permet estudiar la figura calidoscòpica d'Alexandre VI tal com volia l'erudit valencià: l'home, el polític i el pontífex, i reconstruir tot allò de bo que va fer.

Les cartes estan escrites bàsicament en català, excepte 3 en castellà, 2 en italià i 1 en llatí. Estan anotades per Sanchis i corregides i completades per La Parra –quan ha estat necessari– amb les darreres aportacions de la investigació sobre els Borja. La transcripció i la traducció han anat a càrrec de Vicent Garcia. Ell ha fet la traducció del castellà al valencià de l'estudi fet per Sanchis Sivera, modernitzant la prosa, cosa que ens permet una lectura més fluida. La transcripció de les cartes ha estat també actualitzada segons les normes vigents.

Tal com deia Batllori, l'epistolari dels Borja és un testimoni literari en català d'una gran importància. Les cartes aquí publicades estan escrites en una llengua molt correcta i en una prosa elegant, fruit de persones que dominaven bé la llengua en què escrivien. Cal destacar el gust per les frases fetes que té Alexandre VI: "A caval menjador ligar-lo curt" (SANCHIS SIVERA, 2001: 146), "No metes negú en la taula tua eclesiàstich [...] car al enforar se fan los pans geperuts" (SANCHIS SIVERA, 2001: 79).

És innegable el valor lingüístic i històric que tenen els epistolaris privats i aquesta publicació no fa més que demostrar-ho. Els editors han restituit l'honor

del gènere i han complert l'objectiu que es proposaven: “sistematitzar l'embolcall formal d'aquest llibre sense perdre l'esperit intern” (SANCHIS SIVERA, 2001: 50).

BIBLIOGRAFIA CITADA

- BATLLORI, Miquel (ed.), *De València a Roma. Cartes triades dels Borja*, Barcelona: Quaderns Crema, 1998. [Pròleg de Modest Prats]
- MOREL-FATIO, Alfred, “La vie de D. Luis de Requesens y Zúñiga grand commendateur de Castille”, *Bulletin Hispanique* (1904-1905).
- OTERO VIDAL, Mercè (ed.), *Duoda. Manual per al seu fill*, Barcelona: Proa, 2004.

LAIA DE AHUMADA
Universitat de Barcelona